

FALUSI SZÉPÍRÓK

VASÁRNAP című hetenként megjelenő képes néplap nyolc évvel ezelőtt három pályakérdést intézett olvasóihoz: 1. Mi volt életének legnagyobb sikere? 2. Milyen életpályát választ? 3. Mi a magyar leány kötelessége? A pályakérdésekre ötödfélszáz válasz érkezett, amelyeket Buday Barna olvasott át és bírált felül, sőt, hogy a nép egyszerű gyermekeinek őszinte vallomásai ne vesszenek kárba, „Falusi Levelek“ címen a „Vasárnap“ könyvtárában szemelvényesen közre is bocsátott. A pályázat főcélja az volt, — amint Buday Barna írja a bevezetésben, hogy rátereljék a figyelmet a falura, „amelyről oly sokat beszélnek, de való értékének ismerése, életviszonyaiba való szeretetteljes és gondos betekintés nélkül“ — és a faluban rejlő értékeket közelebb hozzák a nyilvánosság szeméhez. Buday Barna a levelek gondos áttanulmányozása után megállapította, hogy a nép lelkének erkölcsi alapvonásai a vallásosság, családi érzés, emberbaráti szeretet, derült életfelfogás, serény munkakedv, hagyománytisztelet és mindenek felett lelkes, hazafias érzés, szellemi téren pedig Istenadta nagy értelmi képességek csillannak meg az egyszerű stilisztikai eszközökkel megírt sorokban. A sikerek, amelyekkel a földművesek és kisiparosok szerénykedve eldicsekesznek, harctériek, ellenforradalmiak, gazdaságiak, emberbarátiak, a pályák, amelyek után a nincstelen földművesek vágyakoznak, ipariak, — a legtöbb gépész szeretne lenni — a nők pedig kötelességüknek tartják közremunkálni azon, hogy a feldarabolt haza újra nagygyá legyen.

Amikor a múlt év őszén az Új Barázdában elbeszéléspályázatot hirdettem a falusi nép számára, engem más népszichológiai szempontok is vezettek. Tisztázni akartam bizonyos néprokonsági kérdéseket is. Sokan vannak ugyanis, akik azt állítják, hogy a magyar néplelek legközelebb az oroszhoz áll, mind a két nép steppei, földművelő, állattenyésztő nép, hasonló jobbágyországban élt a múltban, mind a kettő nemrégiben, a jobbágy csak 1848-ban, a muzsik pedig 1861-ben szabadult ki ura rabságából, mind a kettő euroázsiai, vagyis sem nem egészen európai, sem nem egészen ázsiai. Sőt ez az állítólagos azonosság egyes bátor gondolkodók agyában felvetette a „turáni-szláv parasztállam“ lehetőségének, a magyarság keletfelé orientálódásának a gondolatát is. De nemcsak a jobbágy és a muzsik azonos, hanem azonos a falusi nemes: Oblomov és Pathó Pál úr is, mind a kettőnek lévén közös jellemvonása az akaratnélküliség és a lustaság. Hogy arisztokratáink egyformán nyugatot járók, külsőségekben pompázók, pazarlók, dorbézolók voltak, ez is csak megerősítene a két nép pszichéjének közeli rokonságát. Ennek az állítólagos rokonságnak az igazolását is kerestem a néptől írott elbeszélések őszinte vallomásaiban.

Tagadhatatlan, hogy a rokon múltú, azonos foglalkozású, majdnem azonos természeti viszonyok között élő két földműves nép természetsemleletében van egy s más hasonlóság, de ez inkább stilisztikai, mint lényegi s a német, francia, olasz parasztnál, a világ minden földművelőjénél fellelhető. Tolsztojnak a „Feltámadás“ című regényében azt mondja egy részeg

iparos a feleségéről: „Jó asszony az én feleségem, derék asszony, csak néha a farka alá kapja a gyepelőt és olyan ficánkolást visz véghez, hogy Uram bocsi!” Ezt a képet minden magyar ember rögtön megérti, de ebből azért nem következik semmi a lélekrokonság igazolására, mert bizonyára megértik az egész világon nemcsak a kifejezetten ‘lovas’ nemzetek gyermekei, hanem mindenki, aki szekérbe fogott lovakat látni szokott. A metafora kétségkívül agrármetafora, de nem specifikus orosz vagy magyar agrárszemléletből fakadt s ha tömegesen sorakoztatnánk is fel effajta orosz és magyar, az ősfoglalkozások szemléletéből fakadt trópusokat, ezzel a két nép ősfoglalkozó rétegének olyan rokonságát, amely őket a többi európai parasztságtól elkülönítené, nem tudnók bebizonyítani. A hitbeli dualizmusba keresztény és pogány hitnek — mely utóbbit népiesen babonának szokás nevezni — a megléte is csak akkor bizonyítana valamit, ha az állatgyógyászati» jóslási babonák, ráolvasások a két népnél azonosak lennének, de éppen ellenkezőleg, a mi babonáink inkább nyugati» főként német eredetűek, melyek nagyrészt kalendáriumok útján terjedtek el nálunk, míg az oroszoknál részben ősi eredetűek, részről a köztük lakó ural-altaji népek babonáinak átvételei.

Az úgynevezett turáni magyar lélek és a szláv, közelebből: az orosz paraszt lélek között kimutatható, specifikus rokpság nincsen. Nyilvánvaló ellentétek azonban vannak, mint ahogy maga az orosz paraszt lélek sem egységes. A nagyorosz lélek fő jellemző vonása az a pesszimizmus, amelyet az orosz regényekből mindenki ismer, amit oroszul otcsajánijennek, kétségbeesésnek neveznek. Erőnekerejével keres valamit, még ha nincs is semmi baja, hogy tépelődhessen, marcangolhassa magát és keserű töprengésekbe merülhessen. Dalaik fájdalmasak, szívettpően szomorúak, ruházatuk egyszínű, díztelen, arckifejezésük komor. A kisorosz pedig derűs világnézetű, dalaik vidámak, ruházatuk díszes, tarka virágos, arckifejezésük bátor, egyenes és mosolygó. Azt állítják a népszichológusok, hogy e különbségnek a természeti viszonyokban rejlik magyarázata. A nagyorosz északon, a kisorosz délen lakik s a kenyérgondok és a természettel folytatott harcaik különbözősége miatt alakult ily ellentétessé lelkületük. Közös lelki vonásuk a jóság, vallásosság, családi érzés és e tekintetben megvan a rokonsági alap a magyar lélekhez is, de egyúttal talán minden más földművelő lélekhez is. Némelyek a kozákokkal való lélekrokonságunkat szeretnék elhíttetni, itt már inkább a közös katonai viszonyokat általánosítva, szintén alap nélkül. — Amint alább látni fogjuk, a falusi elbeszéléspályázat tanulságai sem igazolják egyáltalán az orosz-magyar lélek rokonságának tételét.

A pályázat főcélja azonban egyfelől tehetségek felkutatása, másfelől népstiliztikai és néplélektani kutatásokhoz szükséges anyag összegyűjtése volt.

Több oldalról előre figyelmeztettek, hogy ez az elbeszéléspályázat falun könnyen az írói dilettantizmus elharapózására vezethet, alaptalan ambíciókat ébreszthet, hiszen éppen annak a rétegnek, amelytől az elbeszéléseket várom, a földművelő népnek nincs irodalmi iskolázottsága, még kevésbé megfelelő műveltsége. ,

E figyelmeztetésre könnyű volt válaszolni. Először is — amint már többször megírtam — a kisorosz Sevcenko, a nagyorosz Gorkij, az angol Jack London, sőt a magyar Kassák Lajos is művészetüket nem irodalmi, vagy egyetemi iskolázottságuknak köszönhetik, hiszen ezek a külföldi írók írni is csak nagy korukban tanultak meg s valamennyien fizikai munkások voltak, mielőtt az irodalmi munkát megkísérelték és íróvá lettek. Másodszor pedig, vájjon az írók nálunk oly magas iskolázottságúak és oly nagyműveltségűek, hogy csak az foghat már kezébe tollat, akinek egyetemi végzettsége és doktorátusa van? Igaz, vannak nálunk Laczkó Gézák, Szabó

Dezsők is, akik nagy tudományos előkészültség, sőt sokat ígérő tudományos pályák megszakításával csaptak át a szépirodalomra, vannak Babits Mihályok és Schöpflin Aladárok is, akiknek nagyműveltsége vitán felül áll, azonban mégsem ez ma az uralkodó típus az irodalomban, hanem ennek éppen az ellenkezője: a teljes műveletlenség és tudatlanság. Az író ma alacsonyabb műveltségi fokon áll, mint az átlagolvasóközönség. Ma a kiadóktól megkívánt regényekben nem kell más és rendszerint nincs is egyéb, mint a nemi életnek a legtöbb esetben a régebbi regényekben már kialakult sémák szerint való kitergetése, amihez nem szükséges műveltség. Mennél intimebb részleteket tár fel az író e téren, annál szenzációsabb és kelendőbb a regénye. S ha a nadrágban járó műveletlen írónak szabad regényt írnia, sokszor tehetség nélkül, miért ne volna szabad a földműves parasztok között körülnézni, akiknek ajkáról a folkloristák annyi remek balladát, népdalt és népmesét jegyeztek le? A szépirodalomban alkothat szép dolgokat bármily kis műveltségű ember is, ha a saját világán belül marad, ha jó megfigyelő és jó elbeszélő. Finnországban például Pietari Päivärinta (1827—1913) az első finn novellaíró, aki európai hírnévre tett szert, zsellérfiú volt és huszonkilenc éves koráig mint béres, mezőgazdasági munkával kereste kenyerét, amikor helyettes kántorrá választották, mert jól tudott énekelni; Minna Canth gyári munkáscsaládból származott és tanítónőnek készült, de mielőtt a képzőt elvégezte volna, férjhez ment; Santeri Alkio falusi szatócs; Hcikki Kauppinen Juhani Aho-nak, a híres finn hónap volt a bérese és inasa, később az özvegyi sorsra jutott Minna Canthnál volt kereskedősegéd, aztán, miután huszonnégy éves korában elvégezte a tanítóképzőt, vándortanítónak választották, de irodalommal már szolgalegény korában foglalkozott; Heikki Meriläinen kovács, földműves és halász volt. Hasonló esetek vannak a norvég irodalomban is. Különbözik is már nálunk sincs meg az a különbség az úriember és a földműves között, ami ötven-száz évvel ezelőtt volt. Ma már a földművesosztály nagyobb tömeg nyomtatott papirost fogyaszt Magyarországon is, mint az úri. Nép-lapoknak, ismeretterjesztő füzeteknek, ponyvaregényeknek rengeteg tömege fogy a magyar falvakban, a falu népe olvas, tanul, rádiót hallgat, moziba jár, ismeretterjesztő előadásokat kíván s a templom és a népiskola ismeretterjesztő és nevelő hatását faluhelyen a kulturális nevelésnek ugyanazon eszközei egészítik ki, mint a városban. Ma a jobbmódú falusi földműves nem műveletlenebb és nem tudatlanabb, mint a városlakó átlagmunkás vagy átlag-hivatalnok; nem mennyiségi, hanem minőségi különbség van ismereteikben és műveltségükben, amennyiben a városlakó munkás ismeretei inkább iparszerű és merkantil, a falusi emberéi pedig agrár természetűek.

Az egyszerű, paraszt emberektől írott elbeszélések az irodalomra, amely ma elhasznált, sablonos formákban mozog, klisékkel, patronokkal dolgozik, jelenthetnének irodalmi felfrissülést, hozhatnának az irodalomban még el nem csépelet új, ösztönös megérezéseket és felismeréseket, ahogy Oroszországban például Gorkij esetében történt. Sietek kijelenteni, hogy ez az elbeszéléspályázat ilyen eredményt nem hozott. A falusi embert azonban másként ismerjük meg belőle, mint a városban született álnépies elbeszélésekből: a mai naturalista regényekből és novellákból, amelyek inkább, pamfletek, mint parasztregegyek. A mai művelt szépirodalom parasztjai nagyobbára Göre Gábor-szerű karikatúrák, akiknek mindig valami furcsa, különleges, a városi ember-sémától eltérő sajátossága, együgyűsége, ügyetlensége, tudatlansága ad érdekességet. A városi író, az elbizakodott 'művelt' ember, a 'homo faber', mindig viszonyít s a várossal, a városi műveltséggel szembe állít, mindig valami különleges, idegen bolygón lakozó emberfajnak látja s ezért nevetségesnek, komikusnak vagy tragikusnak találja a tanulatlan falusi parasztot; lelkét, gondolkodását nem érti meg és úgy ír róla, mint

valami entográfiai kuriózumról, valami exotikus nép fiairól, akiknek egészen mások a lelki rugóik, mint a városi embernek. Amilyen nagy a hasadás a város és a falu között, ugyanolyan nagy a távolság a falusi embernek meg annak az írónak a lelke között; aki a falusi magyart városból próbálja megrajzolni falun való hosszabb-rövidebb tartózkodás után, mialatt; mint nadrágos ember előtt, soha nem nyílt meg előtte a paraszt szíve.

Mielőtt az elbeszéléspályázaton résztvett falusi elbeszélések tanulságaira rátérnék, nem hallgathatok el egy zavaró momentumot, amely a legnagyobb óvatosságot tette szükségessé a következtetések levonásánál. Ez a momentum a pályamunkák eredetiségének a kérdése. Az egyik pályázó, egy hő, egy »hadirokkant leánya« beküldött egy elbeszélést; bizonytalan, kezdetleges írással, rengeteg helyesírási hibával, interpunkció nélkül, a párbeszéddek összefolytak benne a leírásokkal; úgyhogy csak nagynehezen lehetett kihámozni az egyes mondatok értelmét. Az elbeszélés rime „A kis csizmák‘ (igy!) volt s utána üzenet és ígéret, hogyha ez a pályamű megfelel, máskor Is szívesen ír nekünk elbeszéléseket. Erről a pályamunkáról kiderült, hogy a legszebb és legművészebb valamennyi között, de kiderült az is, hogy ez Mikszáth Kálmán, ‘A kis csizmák‘ című elbeszéléseinek szarkalábtűjével leírt másolata. A pályázó plágiumot követett el a nélkül, hogy tudatában lett volna tette erkölcstelenségének; a leírás és a megírás közötti különbséget egy falusi kondás, vagy cselédlány természetesen nem érzi, nincs tisztában a művészi alkotás mibenlétével s miként a 16. századbeli magyar *író* a lefordított munkákat sajátjának, saját alkotásának érzi és mondja, — a nélkül, hogy plagizálni akarna — úgy a mai primitív emberek között is, akiknek a leírás is nagy és terhes feladat, sokan varrnak, akik a győtrelemmel lemásolt elbeszélést saját művüknek érzik. Az irodalmi eredetiség ilyen tudata mellett bizony megtörténhetik, hogy figyelembe vettünk olyan elbeszéléseket is, amelyeket ismert, vagy még inkább: kevésbé ismert írók írtak s csak azokat tekinthetjük kétségkívül eredetieknek, amelyek közeli élményt dolgoznak föl, vagy a falu életét eseménytelenül, csattanó, a művészi fogások alkalmazása nélkül, mfívészietlenül, az irodalmi sémáktól eltérő módon, a legprimitívebben dolgozzák föl. Annit azonban mint élményt írtak meg, még ha elbeszélés formájában is, azt igaznak és valóságnak, ‘megtörtént eset‘nek tüntetik föl

„Ezt az elbeszélést, ha úgy jönne sorra, egész bátran lehet közölni, nem sért meg senkit sem velem, mert a szereplők közül már egy sincs a falunkban“ , — írja az egyik pályázó kísérőlevelében. „Romol dolog lesz az, amit elbeszélék, hazugságra nem visz rá a lélek“, — írja egy másik. „Kedves Szerkesztő Úr! Tudomására hozom önnek, hogy ez a történet ezelőtt négy éve történt egy községben. Egy barátomnál voltam látogatóban és ott elbeszéltek nekem és én azt akkor leírtam. Ki akartam újságotatni és akkor elmaradt és most, hogy olvastam ex a pályázati hirdetményt, most újból leírtam, hogyha jóvá fog-e válni, azt nem tudom“ , — írja egy harmadik. „Tekintetes szerkesztőség! Én is írok az elbeszélés pályázatára bár a helyes írást nem tudom be tartani, aztán meg tán azért sem fog megfelelni mert nem egészen az én falumba történt meg velem ez az eset amit most leírok, hanem katonára koromba. A katonára ugyan sok mindent rá fognak jót is, de még több rosszat, a nők különösen félnek tőle, mindenki tudja, hogy az nem is egészen ok nélkül van, Minden embernek az életéről lehetne egy-egy regényt írni, hát még azokéről, akik katonák voltak, aztán fogságba estek, vagy meghaltak de akik haza szabadultak is, No én velem nem ilyen katonás hősi eset történt meg egyszer. És nem fogok hazudni akkor, ha azt állítom hogy ügyes és hűséges szolgálatomnál fogva egy és fél évig teljesítettem küldönci szolgálatot a M. Kir. Kassai honvéd ügyészségnél, és szinte nélkülözhetetlennek léptettek elő, és az ügyes rangot kaptam Például a hivatali teendők mellett, el kellett intézni a Tiszturak magánügyeit is, mint trafik vásárlás, osztán ide oda küldözgettek... megjegyzem, hogy a trafik vásárlással azért bíztak meg, mert abban az időben igen nehéz volt hozzá jutni. Történt egyszer hogy az ügyészségre tartozó tiszturak részére pestre kellett menni ruhát véte-

lezni, egy tiszt úrral, a nevét nem írom ki mert nem tudom hogy kiszabad e írni» nem azért mintha tán nem lett volna igaz amit írok» való igaz volt» és «csak azért írom» hadd tudja meg más is hogy én milyen ügyes vagyok Tehát a hadnagy ur elment előre hamarább egy nappal» és megparancsolta» hogy két zsákot is vigyek magammal amelyikbe a ruhát tegyük“ , — írja egy negyedik. „Kedves Szerkesztő úr már előre drukkolok, hogy verseim nem váltak be, hogy ez se lesz jó. Hiába hat elemi után nem tudom érzéseimet kellőképp, szavakba önteni Elárulom, hogy ez elbeszélésem soha meg nem történt, csupán a képzelet műve Az Új Barázda mély tisztelője és hű olvasója válasz bélyeget mellékelve a kritikához. P. J.“

Ezeknek az elbeszéléseknek nagy részéről feltételezhetjük tehát, hogy a való életet mutatják be és nem valami tőlük idegen, távoli elképzelt világot. Nemcsak az életfelfogás, a világnézet és meggyőződés igaz bennük, hanem legtöbbször a történet is, amelyben a szereplőket átkeresztelték és az eseményt talán egy kicsit kiszínezték, hogy a falubeliek rá ne ismerjenek.

TRÓCSÁNYI ZOLTÁN

(Folytatjuk)

A SZERKESZTŐSÉG KÖZLEMÉNYEI

A Szemle zárta: minden 15-én délben. — írógépen írt cikkeket kérünk. — Előre meg nem beszélt kéziratokat csak akkor küldünk vissza, ha bélyeggel ellátott megcímezett borítékot mellékel a szerző. — A cikkeket házilag korrigáljuk; korrektúralevonatot csak kivételes esetekben adunk. — A gépirattól eltérő korrektúrák és utólagos rövidítések költségeivel a szerző számláját vagyunk kénytelenek megterhelni. — A cikkek közlésénél azok szerzői jogát a Magyar Szemle megszerezte.

Pesti Könyvnyomda R.-T. (Dr. Falk Zsigmond)